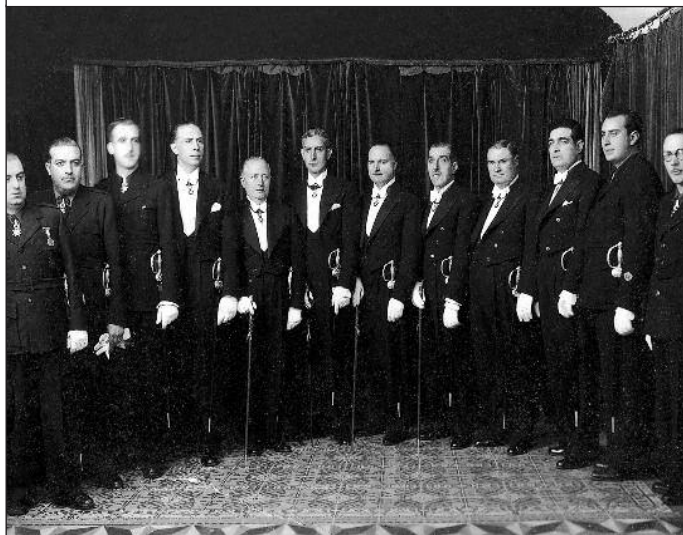

Josep Clara

**LES INSTITUCIONS DEL RÈGIM:
DEL GOVERN CIVIL
AL GOVERN MUNICIPAL**

El 4 de febrer de 1939, la ciutat de Girona va passar de republicana a franquista per dret de conquesta. Com arreu del país, la victòria militar hi instaurà una dictadura que es recolzà en la força de l'exèrcit, l'hegemonia de les classes dominants, el Partit Únic i el nacionalcatolicisme de l'Església catòlica.

El nou règim va significar una reacció política contra tot el que havia representat la II República i aspirà a eradicar no solament les idees revolucionàries que s'hi desenvoluparen, sinó també les democràtiques i reformistes. De 1939 a 1945, la dictadura que presidí el general Franco, “caudillo de España por la gracia de Dios”, es va mostrar tal com era originàriament, inspirat en el sistema totalitari. El resultat de la II Guerra Mundial, advers al feixisme, determinà que el franquisme hagués de fer canvis, sobretot formals, per poder subsistir en una Europa contrària als dictadors. Si, a començament dels anys cinquanta, pogué superar l'etapa més difícil, d'aïllament i autarquia, fou gràcies a les noves circumstàncies de la guerra freda i a la manca d'una alternativa viable proporcionada per l'oposició.

El Govern Civil

El governador civil fou una de les figures claus del sistema: era la primera autoritat de la província, el representant del Ministeri de la Governació i alhora el delegat permanent del Govern. Un decret del mes de juny de 1938 va establir-ho així: “Es de exclusiva competencia de los Gobernadores civiles la dirección y el control en materia de acción política, entendiéndose por ésta las actividades que conciernen a la dirección

positiva de las directrices generales del Gobierno, y a la prevención y represión administrativas de cuanto las obstruya o desvíe” i remarcava que “los delegados de los distintos Departamentos ministeriales estarán subordinados a los Gobernadores civiles, como autoridades que ostentan la representación del Gobierno en la provincia”. Això volia dir que el governador podia fer i desfer en un camp molt ampli d’atribucions.

El càrrec i la institució, que havien desaparegut a començament de 1934 dins el marc de la Catalunya republicana i autònoma, van retornar amb el franquisme com a signe unificador, com a peça de control polític i social. Els tres primers governadors foren militars, de l’arma d’enginyers els dos primers i de la Guàrdia Civil el tercer: Antonio Federico de Correa Véglison (1939), Paulino Coll (1939-1942) i Francisco Díez Ticio (1942-1943). Dos homes formats en el camp del dret, nascuts a Extremadura, continuaren la llista: el magistrat José Fernández Hernando (1943-1945) i el fiscal Luis Mazo Mendo (1945-1956).

L’únic gironí que assumí el càrrec, Paulino Coll, es va remarcar com a perseguidor de la llengua catalana, la de la seva família. Va sostenir que “el patriotismo impone despojarse de la tradición cuando ésta merma el prestigio de la patria”. En canvi, el falangista José Fernández Hernando va fer esforços per quedar bé, sense sortir de l’ordre: “No existe incompatibilidad entre el concepto de nación, concebida como unidad de destino en la universal, y los particularismos idiomáticos, culturales, jurídicos consuetudinarios de cada uno de los pueblos que la integran [...] ¡Qué propicia la lengua catalana para gritar ‘Visca Espanya’ y qué grata la castellana para responder ‘Viva Cataluña!’”.

Gairebé tots els governadors foren uns passavolants. Arribaren i marxaren al cap d'un temps. És veritat que Mazo va viure a Girona durant més de deu anys, però la resta tingué un mandat breu. Per això no podem oblidar el secretari general de l'organisme, una persona que solia ser forana, però que solia tenir un coneixement més ampli de la demarcació i de les lleis que s'havien d'aplicar. Esmentem els noms d'Arístides Cajide Fernández, Antonio Pérez García i Antonio Sanz Villanueva, els quals se succeïren en el càrrec des de 1939.

El fiscal Mazo Mendo, que gaudia de la protecció del ministre Blas Pérez, va assenyalar tota una època a Girona, la que coincideix amb l'aïllament internacional i la posterior consolidació del franquisme. Home de caràcter dur, anticatalanista i de vocabulari contundent, el seu estil autoritari i l'exercici del poder com a cap indiscutible el dugueren a enfrontar-se a les altres autoritats (fins i tot amb el general Baturone, de qui afirmava que era poc intel·ligent) i a provocar la destitució d'alcaldes, funcionaris de Sindicats o Proveïments, delegats provincials, instructors del Frente de Juventudes, el director de *Los Sitios*, etc. Ell mateix expressava com entenia el seu paper en un comunicat de 1951: "En esta provincia, todos los esfuerzos están unidos alrededor del Jefe, sin fisura alguna, de tal manera que está condenada al fracaso toda maniobra que se intente para romper esa unidad". Una sola persona va passar per damunt d'ell i l'humilià: fou el general Baturone, que en 1950 va fer-lo detenir durant un temps breu, quan tractava d'impulsar una excavació, a la Jonquera, per trobar minerals a la ratlla fronterera.

L'exèrcit

L'exèrcit victoriós va ser una pedrera d'homes disciplinats i amb experiència per tal de consolidar el règim en càrrecs polítics i defensar-lo, amb l'ús de la força, contra l'enemic exterior i interior.

La desmobilització parcial del gruix de l'exèrcit del temps de guerra, iniciada amb el final oficial del conflicte, no va poder continuar i arribar a una situació similar a la que hi havia abans de 1936 per tres raons: per la mateixa naturalesa del règim, que necessitava l'exèrcit per al control dels problemes politicosocials que no s'havien liquidat amb la pau oficial; per l'aspecte colonial, que requeria efectius per al manteniment dels territoris africans i una possible expansió en aquella direcció, i finalment per culpa dels esdeveniments de la II Guerra Mundial, que acostaren les hostilitats a la nostra terra.

Els militars foren els encarregats de la repressió dels republicans i, tot aplicant el codi jurídic al revés, enviaren milers de persones a la presó i a l'altre barri: 410 a Girona i 3 a Salt. Igualment es feren presents en els càrrecs públics i maldaren per enquadrar i adoctrinar la població que havia de fer el servei obligatori de les armes, i encara per controlar el territori, ja sigui en les zones properes a la frontera o a la costa, ja sigui en els nuclis urbans. La lleva de 1940 i 1941, cridades ja durant la Guerra, hagueren d'afegir-hi un altre servei llarg, de 3 anys i cinc o sis mesos de durada.

Amb l'arribada dels aliats al nord-oest d'Àfrica el novembre de 1942, l'Estat espanyol va quedar entre dos fronts —el dels aliats i el dels alemanys al sud de França— i hagué de

preparar-se per si l'ocasió ho requeria. Hom ordenà la mobilització de les lleves de 1938 a 1941, la qual cosa multiplicà per dos el nombre de soldats i duplicà el nombre d'unitats d'enquadrament. L'estat major de la divisió centrada a Girona donà normes per al cas que els regiments haguessin de sortir al carrer i evitar les alteracions de l'ordre públic. La vigilància de la costa davant d'un possible desembarcament dels aliats i la fortificació dels Pirineus per barrar el pas a una hipotètica invasió completaren la tasca a realitzar en un moment molt delicat.

Fins ben entrats els anys cinquanta, les guarnicions i els destacaments es van fer presents en nombroses carreteres i la vida de les poblacions: Albanyà, Biure, Boadella, Camprodon, Castellfollit de la Roca, Darnius, Espolla, Figueres, Garriguella, Girona, la Jonquera, Llançà, Maçanet de Cabrenys, la Molina, Oix, Olot, Peralada, Planoles, Portbou, el Port de la Selva, Puigcerdà, Ribes de Freser, Ripoll, Roses, Sant Joan de les Abadesses, Sant Pau de Segúries, Terrades, Vilajuïga, Vilamaniscle, Vilarnadal... A Figueres hi havia 2.524 soldats l'any 1940, 3.373 el 1945 i 963 el 1950. A Girona, sumaven 3.345 el 1940, 3.055 el 1945 i 1.619 el 1950.

A la ciutat de Girona, a part dels serveis de tipus burocràtic, hi havia dos regiments –un d'infanteria i un altre d'artilleria– i grups de sanitat, intendència... El cap de la Divisió 41 (denominada inicialment 42) i governador militar de la província residia a l'antic convent de Sant Domènec. Entre 1939 i 1946, la plaça va correspondre a caps de graduació compresa entre coronel i general de brigada. Amb Manuel Baturone Colombo, que va ser el qui hi romangué més temps

(1946-1954), s'estabilitzà la figura del general de divisió. Allò significatiu, però, no era tant la persona concreta com l'estructura cohesionada i monolítica de la institució, la presència activa de les casernes al bell mig de la ciutat, és a dir, la força d'un grup de pressió, amb una ideologia conservadora ben definida i una legislació que, com una espasa de Dàmocles, garantia l'ordenament de la dictadura.

El Partit Únic

La Falange d'abans de la Guerra Civil va ser una formació marginal. A partir de 1939, el nou partit unificat amb el carlisme (FET y de las JONS), implantat per la via oficial, amplià els efectius de manera ràpida, perquè va ser el punt de trobada de la gent d'ordre i sincerament agrària (monàrquics, lligaires i conservadors de tota mena), els qui havien pres part en la lluita bèl·lica com a excombatents o víctimes de la repressió republicana (excaptius i fills de represaliats) i, en definitiva, de tots els qui volien estar al costat dels guanyadors, ja fos per motius ideològics, ja per interessos pràctics. El juliol de 1940, les xifres ens parlen de 7.718 homes i 1.163 dones apuntades a l'organització en el conjunt de la província. A la ciutat de Girona, els inscrits eren 550, entre homes i dones, els quals eren superats pels de Figueres, que en comptabilitzà 553.

L'accés espontani, malgrat tot, no fou gaire crescut i és documentat que es feren moltes pressions perquè la gent engruixís el partit. El primer cap provincial, Lluís de Prat, s'excedí en les atribucions, i més tard hagué de ser rectificat pel governador civil, quan ordenà a l'Ajuntament de

Girona que “en adelante no se expida en las oficinas municipales documento alguno de utilidad para particulares, tales por ejemplo como permisos de obras, de venta en las vías públicas, de traslado de muebles, quintas, avales de toda clase, salvoconductos, tarjetas de avituallamiento, etc., mientras el peticionario o persona interesada no justifique previa y plenamente que se halla encuadrado o tiene solicitado su ingreso en nuestra gloriosa Organización”.

Julio Iglesias-Ussel, un altre dels caps, insistí sobre la qüestió l'agost de 1940: “Es necesario que comprendáis y así lo hagáis ver a nuestros camaradas, como a todos los ciudadanos en general, que los que aún no han solicitado su ingreso en FET y de las JONS resultan francamente dudosos [...] Muchos figuraron en partidos políticos incluso de los denominados derechistas, algunos dicen que sólo por necesidad hubieron de estar afiliados a partidos de izquierda o sindicales durante la marxista tiranía. Puede ser verdad, pero ¿están afiliados ahora a FET? ¿están encuadrados en la CNS? ¿no? Pues entonces son rojos, y si son de los ‘elegantes rojos’ que usan zapatos y corbata, son más odiosos aún que aquéllos que cayeron en el marxismo en busca de una justicia social que esos ‘elegantes’ les negaban”.

A escala provincial, el partit va patir una organització molt penosa. Entre 1939 i 1945 fou dirigit, entre caps titulars i interins, per deu persones. Els caps titulars que volgueren exercir com a veritables líders del partit (Julio Iglesias-Ussel i Vicente Ortega Sepúlveda) toparen aviat amb el Govern Civil, que afavorí la política tradicional i va fer valer el pes de l'autoritat real. Quan el 1943 s'unificaren els càrrecs de governador civil i de cap provincial del par-

tit, hom va fer un pas important per evitar les discòrdies derivades del protagonisme i la preeminència anhelada pels dirigents del partit, però es posà de manifest que el càrrec del partit era secundari i que la prefectura es podia deixar en mans del secretari provincial o d'un càrrec subordinat que fou inventat el 1944, el sotscaip.

El fracàs del falangisme com a component ideològic predominant del sistema es va evidenciar molt aviat. No controlà ni el sistema educatiu ni l'econòmic, però en un marc de repressió institucionalitzada no es pot negar que, per mitjà dels òrgans especialitzats de control, ajudà eficaçment a la divulgació de les consignes oficials, a la coerció i la vigilància social de la població, i també a la repressió.

Per vincular els addictes i donar-los un protagonisme més o menys diferenciat també establí una colla d'associacions i organitzacions: *Vieja Guardia*, *Guardia de Franco*, *excaptius*, *excombatents*, etc. Les fèmines foren controlades per la *Sección Femenina*, que defensava un model de dona fidel als valors de la maternitat i de la vida tradicional, subordinada al marit. Les dones de la ciutat de Giróna apuntades al partit el juliol de 1940 eren 35 militants i 77 adherides. A més de donar una nota de color a les concentracions massives, es remarcaren per la tasca assistencial, les campanyes contra la mortalitat infantil, la pràctica de l'esport i el folklore. La prestació del servei social era una contribució obligatòria per les dones que volien seguir una carrera.

Dels joves se n'encarregà l'*Organización Juvenil*, denominada ben aviat *Frente de Juventudes*, que tenia la pretensió d'enquadrar-los a tots per mitjà dels centres d'enseny-

ment i de treball. Els mestres i els oficials instructors formats específicament per a la missió hi tingueren un paper significatiu. A més de l'educació física, s'encarregaren de l'adoctrinament polític per mitjà de la formació de l'"espíritu nacional", que va ser una assignatura obligatòria a tots els nivells de l'ensenyament i que en molts casos va obtenir uns resultats molt diferents als que perseguia. No obstant la implantació forçosa, l'organisme hagué de diferenciar la massa del voluntariat. Els darrers conformaren les Falanges Juveniles de Franco. Girona fou l'antepenúltima entre les províncies espanyoles pel nombre d'afiliats.

Formalment, el "Movimiento", partit postfeixista, suplantà les sigles de FET y de las JONS i arribà fins a l'extinció del règim. L'ordre de no parlar de partit data de 1944, quan es preveia la derrota de les potències feixistes, en què s'ordenà que "en lo sucesivo no se use más vocablo o patronímico al referirse a nuestra Organización que el de Movimiento, evitando en todo momento el empleo de la palabra Partido, ya que aquel vocablo responde mejor a nuestra ortodoxia, fundamento y actitud evolutiva para el mejor servicio de la Patria y para conseguir, en torno a conceptos fundamentales y virtudes permanentes, una auténtica Comunidad Nacional al servicio de Dios y de España". Si el general Franco no dissolgué la formació, va ser perquè tenia clar quin era el paper que li havia reservat: "Para mí el Movimiento es como la claque. ¿Usted no ha observado que cuando hay un grupo grande de gente hace falta que unos pocos rompan a aplaudir para que los demás se unan a ellos y los sigan? Pues más o menos así es como yo entiendo la finalidad del Movimiento".

El govern local

Entre 1939 i 1948 l'Ajuntament va ser confiat, segons la normativa legal, a elements de la dreta “de reconocida solvencia moral y conducta intachable”, els quals conformaren comissions gestores. Tots els components foren designats digitalment per l'autoritat. En contra, però, del que alguns dels protagonistes han volgut fer creure després, per bé que l'acceptació del càrrec va ser determinada per les circumstàncies, hi hagué persones que refusaren l'oferta i no els passà res.

La primera gestora, aplegada pel capità Severino Lamas, del cos jurídic militar, va ser presidida per l'oculista Joan Tarrús, que havia estat alcalde en temps de la dictadura de Primo de Rivera. El grup de gestors no demostrà gaire agilitat en la resolució de la problemàtica del moment, i per això el governador civil els canvià, durant el mes d'octubre de 1939, per un nou equip encapçalat per l'advocat Albert de Quintana Vergés, antic militant de l'Acció Popular (la Ceda catalana) i membre de la primera gestora.

El canvi no va reportar millores significatives en la manera de treballar. El gener de 1941, el delegat provincial d'informació i investigació de FET y de les JONS no s'estava de reportar-ne un retrat ben poc positiu: “Forman parte de la Corporación un grupo de buenos falangistas, ex combatientes y cautivos [*sic*], pero que se hallan alejados de los cargos principales, que ocupan personas de buenos antecedentes, si bien traen consigo la rémora de la edad y contaminación de pasados tiempos políticos, por lo que la actuación del Municipio no es actualmente lo que desearía el Partido”.

El distanciament entre l'alcalde Quintana i el governador Mazo Mendo es va posar de manifest ben aviat. Els interessos d'un i de l'altre divergien. Un cas pot servir d'exemple: Quintana, com a advocat i emparentat amb algun dels propietaris dels terrenys on s'havia d'aixecar el grup de cases barates de Sant Narcís, n'era el defensor i obstaculitzà l'ocupació del sòl i el començament de les obres. El desembre de 1946, Mazo hagué de fer un relleu complet de l'equip municipal, ja que els regidors se solidaritzaren amb l'alcalde apartat. Després de superar les dificultats per trobar un recanvi adequat, perquè determinats candidats s'excusaren i no acceptaren la proposta, l'alcaldia va ser atribuïda al capità mutilat Antoni Franquet, que era el sotscap provincial del "Movimiento" i un home totalment seguidista del governador; per això retingué el càrrec fins al 1957.

L'any 1948 se celebraren eleccions municipals per terços, d'acord amb els principis de la Llei de Règim Local de 1945 i seguint la doctrina de la denominada "democràcia orgànica". Les votacions del terç familiar eren les que, teòricament, permetien una mica de joc, però –pel fet de ser controlades com les altres– només interessaren una part petita de l'electorat i calgué manipular les actes per fer veure l'acceptació del procediment. Les instruccions secretes donades als governadors, però desconegudes de l'electorat, posaven també en relleu el caire limitat de la consulta electoral. El mateix Mazo Mendo se'n reia el 1951, en una carta adreçada al secretari general del Movimiento: "Creo que en esta provincia hemos arraigado con siete u ocho hombres, cada uno de los cuales lleva una comarca, y diez o doce secretarios de ayuntamiento, despiertos y sagaces, que en un san-

tiamén organizan, resuelven y mueven todo este tinglado electoral, a tal punto que trabajo les doy a hipotéticos contrincantes para vencerlos en una lucha electoral a la antigua usanza”.

Gairebé tot el personal seleccionat fou autòcton, però no hi hagué cap representació d'extracció popular, sinó de les forces dominants: comerciants, industrials, membres de les professions liberals... Set regidors acreditaren experiència en el govern local com a antics membres de la Lliga, el tradicionalisme, Renovación Española i la política de la dictadura de Primo de Rivera.

En la tasca de reconstrucció de la ciutat, la corporació d'aquests anys no dubtà d'emprar la mà d'obra barata i explotada: els batallons de treballadors, els quals alçaren tres obres emblemàtiques de l'època de postguerra: el pont de l'Aigua, entre el Pont Major i Sarrià, el pont de l'alferes Huarte i el mercat municipal. Els consistoris empedraren alguns carrers i estengueren la xarxa de clavegueram, cobriren una part de la sèquia Monar, es preocuparen per projectar uns edificis per a militars i funcionaris municipals, municipalitzaren el servei de l'aigua potable el 1951, però no edificaren cap escola de nova planta. Els pressupostos, molt continguts sempre, arrossegaren dèficit fins al 1948.

La Diputació provincial

Derogat l'Estatut d'Autonomia i dissolta la Comissaria Delegada de la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Girona, que havia deixat d'existir l'any 1931, va reaparèixer com a corporació administrativa de caire provincial. La pri-

mera gestora, presidida per l'advocat olotí Martirià Llosas, va rebre el nomenament el 7 de febrer de 1939, comunicat pel tinent auditor Tomás Garicano Goñi, futur ministre de la Governació.

En la teoria, la nova legislació franquista considerava la província com una entitat amb substantivitat pròpia, la qual cosa va permetre de contraposar la personalitat de la província enfront de la Catalunya autònoma que havia suprimit les diputacions per convertir-les en comissaries delegades de la Generalitat. Però, en el fons, allò que el franquisme va potenciar fou la centralització i el control, i les diputacions –més que òrgans impulsors de la vida peculiar de la província– esdevingueren peces de l'administració central: el governador civil n'era el president nat i podia suspendre els acords presos per la corporació. És per això que administrativistes destacats han parlat de “provincialització frustrada”.

En la presidència se succeïren els senyors Joan Tarrús (1939-1940), Miquel Ordis (1940-1941), ambdós residents a Girona; Federico López Tabar (1941-1944), que era un antic militar vinculat a Figueres, Miquel Cuesta (1944-1947), resident a Girona, i Pere Bretcha (1947-1956), alcalde d'Olot.

Durant l'etapa inicial es portà a terme la depuració del personal de la casa. El president de l'Audiència s'encarregà de resoldre els expedients, però els excombatents consideraren que havia estat massa condescendent. Una nova depuració, amb un altre jutge, donà, però, resultats similars.

La inestabilitat del personal, d'altra banda molt limitat en les atribucions, caracteritzà la primera etapa de la institució. D'altra banda, les enemistats personals i polítiques

dels gestors –pràcticament gent vinculada a les comarques gironines– donaren lloc a propostes contradictòries i a enfrontaments durs, coneguts de l'opinió pública. Així va passar quan es tractà de la llengua catalana i de fer desaparèixer la denominació d'unes beques com les que s'atorgaven per honorar la memòria dels historiadors Botet i Monsalvatge.

L'obra de la Diputació incidí a la capital en el manteniment dels serveis de beneficència, sanitat, cultura, etc., gestionats sempre dins el clima de misèria de l'època. La debilitat econòmica no permetia gaires més despeses que les necessàries per mantenir l'assistència benèfica, pagar les nòmines del personal i agençar els camins veïnals. No ha de sorprendre que la institució es negués a donar una subvenció a l'Institut d'Estudis Gironins, bo i excusant-se en el dèficit del pressupost. Fou també incapaç d'aconseguir un pla de viabilitat per explotar els ferrocarrils de via estreta.

La Central Nacional Sindicalista

L'Organització Sindical Espanyola o Central Nacional Sindicalista, creada lentament des de 1937, va ser una estructura de nova planta, creada com una decisió autoritària per substituir els organismes històrics i genuïns de la classe obrera que havien estat declarats il·legals pel franquisme. La normativa bàsica d'organització i funcionament es troba en dues lleis aprovades el 1940: la d'Unitat Sindical i la de Bases de l'Organització Sindical Espanyola, en les quals l'organisme era definit com a únic, vertical i al servei de la dictadura.

El sindicat vertical, organisme de control, anticonflicte

i jerarquitzat, es va configurar com una estructura burocràtica dirigida per la Falange, però entesa com un apèndix instrumental del règim. Hi trobarem col·locació els sectors que havien de ser recompensats per la participació en el bàndol guanyador de la guerra, repartits en les diverses vice-secretaries i obres.

Les ordres arribaren, així, per mitjà de funcionaris fidels. En el cas de Girona, els delegats nomenats foren majoritàriament d'origen forà i no aconseguiren mandats llargs: Landelino León García-Argüelles (1939), José Benito Polo (1941), Fèlix Jofré Arqués (1942), Àngel Rodríguez Ballou (1943), Manuel Alegre Paraíso (1945), Servando Sánchez Eguibar (1946), Joaquín López Mier (1947), José de Pablo Muñoz (1948) i Juan A. Pedreira de la Maza (1950).

Val la pena de remarcar que un dels esmentats, durant l'any 1950, s'atreví a aplegar proves per denunciar l'actuació del governador Mazo Mendo. Aquest imposà ràpidament l'escala d'autoritat i el destituí del càrrec. Encara el 1953 es dolia de l'episodi: “estoy dolorido todavía del trasto de De Pablo, que me promovió aquí una serie de líos, de los que difícilmente se borran de la memoria, quedando uno acardenalado moralmente y sobretodo distrayéndole de cosas de más altura que peleas personales e improcedentes entre su Jefe y un subordinado que se creyó apoyado en Madrid”.

Les conviccions esquerranes i l'actitud d'hostilitat al sistema, detectades en sectors obrers, van conviure amb la desmobilització i la indiferència d'amplis sectors, però el resultat final fou l'acceptació passiva de les normes de joc. Les eleccions sindicals iniciades el 1944, i repetides cada tres anys, no produïren –durant el temps estudiat– cap esquer-

da en l'estructura autoritària de l'Organització Sindical.

Les ordres donades per a l'enquadrament i l'assistència obligatòria dels treballadors a determinats actes d'adoctrinament i de lluïment polític foren acompanyades, en el primer temps, amb l'anunci de càstig per als qui no les obeïen. Així, el febrer de 1941, el delegat va signar una circular que deia: “A fin del mayor esplendor del desfile de las Fiestas de la Liberación, los delegados locales se pondrán de acuerdo con los empresarios y patronos con el fin de que sólo se paguen los salarios a los obreros que asistan al mencionado desfile, ingresando el devengo de los que no asistan en la CNS para ser destinado a fines sociales”.

Per compensar la manca de llibertat sindical i el no-reconeixement del dret de vaga, hom va estructurar diverses obres de caràcter assistencial, cultural i recreatiu, les quals promogueren l'edificació de “cases barates” (en el cas de la ciutat de Girona és ben emblemàtic el grup de Sant Narcís), excursions, residències, concursos de colles sardanistes, beques per a l'estudi, premis en Jocs Florals, un conservatori de música...

El procés d'assentament de l'organització, amb una base humana burocratitzada i una infraestructura propagandística, va assolir el punt culminant amb la inauguració de la casa pròpia, l'any 1953, projectada per l'arquitecte de l'organisme, Ignasi Bosch, que gaudí del predicament oficial durant tota l'etapa de Mazo Mendo.

Les forces d'ordre públic

La Guàrdia Civil, la Policia Armada i el Cos General de

Policia van completar, juntament amb els serveis d'informació i investigació de la Falange i l'exèrcit, les funcions de control i de repressió de la població. Per bé que el règim no va fer servir l'exèrcit com a prolongació de les forces d'ordre públic per reprimir vagues o manifestacions, tant la Guàrdia Civil com la Policia Armada constituïen una força militar més, manada per professionals de l'exèrcit.

La Guàrdia Civil va tenir una actuació especial en les zones rurals, a la frontera i a la costa, però també va actuar a la ciutat i als pobles de l'entorn, on hi havia fàbriques, com a reforç de la policia. El 1944 els efectius de la 131 Comandància de costes s'incorporaren a la de 203 de Girona (inicialment rural) i constituïren la 131 Comandància mixta. El seu servei d'informació, que va ser útil als governadors civils i tenia fama de ser seriós, redactà una multitud d'informes polítics i socials sobre persones per tal d'engruixir expedients de tota mena. La caserna de Montilivi, inaugurada el 1949, va respondre a un pla general de millora de les instal·lacions.

En un primer moment, la feina de control ciutadà va correspondre al cos d'Investigació i Vigilància. La Llei de reorganització de la policia va crear l'any 1941, dos cossos nous: el General de Policia, que treballà de paisà i en secret, i el de la Policia Armada i de Trànsit, uniformat de color gris. El Cos General de Policia va tenir, a Girona, una plantilla de més de trenta funcionaris, alguns dels quals es feren conèixer per les formes d'interrogar. Els comissaris en cap de l'etapa analitzada foren Jacinto Vales Martín, Juan de la Mota Porto, Ángel Llinás del Villar, Pedro Pérez Garro, Evelio Villuendas Biosca i Jesús Liznier Larroda. La Poli-

cia Armada disposava, l'any 1942, de dos tinents, un suboficial, cinc caporals i 48 *grisos* per vigilar edificis oficials i espectacles, traslladar presos, etc. L'any 1948, el governador civil proposà al director general de Seguretat el trasllat de vuit agents de la plantilla als quals s'atribuïa "deficiente formación moral y patriótica que permite poner muy en duda la garantía que en su actuación profesional pueden ofrecer". D'un dels al·ludits es deia que "hace vida desahogada con mujeres de mala nota", i de dos més es comentava que havien detingut un camió carregat de blat "obligando al dueño a entregarles una cantidad de dinero para no denunciarlo". Les limitacions humanes i materials del personal es van fer evidents de seguida, però des de la utilització de confidents fins a la intercepció de la correspondència (n'hem trobat mostres encara en una data tan tardana com la de 1974), hi havia moltes maneres de compensar les debilitats. En moments especials arribaren també reforços de la plantilla de Barcelona.

Una vigilància especialitzada, vinculada a una jurisdicció especial de caràcter penal, va correspondre als agents de la Fiscalia de Taxes (creada el setembre de 1940), odiats arreu pels abusos que cometien. La llei abonava les denúncies, ja que el denunciant s'atribuïa una part de les sancions. L'opinió pública considerava que eren perseguits els estraperlistes petits, però no els grossos. El febrer de 1942, el vicepresident de la Diputació presentà una moció, que no arribà a discutir-se en la sessió corresponent perquè hom al·legà la manca d'atribucions de la corporació, en què es demanava al Consell de Ministres la substitució del fiscal provincial de taxes, ja que la seva actuació contribuïa a res-

tar adhesions al règim. Segons Josep M. Noguera, autor de la proposta, “la iniciativa privada, base de la economía de estas comarcas, se ha visto quebrantada de forma tal que, de continuar este estado de cosas, podría llegar a ser de consecuencias funestísimas, las cuales no serían más que la secuela lógica de la actuación del referido Sr. Fiscal cerca de industriales y agricultores, únicos verdaderos creadores de riqueza nacional, que ha dejado la tónica del correctivo para degenerar casi en caracteres de persecución”.

Cloenda

L'estudi de les institucions de l'Estat, la província i el municipi del franquisme permet de comprovar el tall que significà el nou règim sortit de la Guerra Civil respecte a l'etapa anterior. Quan Franco deia que “venimos a restaurar y restablecer la verdadera España”, es referia al restabliment dels vells poders socials, a afavorir el predomini d'unes classes que havien sofert una crisi d'hegemonia en temps de la República, en avançar la societat pel camí de la democràcia, i que el franquisme situà novament en el lloc perdut.

El governador civil –i cap provincial del Partit Únic des de 1943– va ser la peça clau del sistema, com a coordinador dels diversos òrgans institucionals i cap de les forces de seguretat i ordre públic. Només els militars van poder fer valer la seva autonomia i, en cas de conflicte, s'imposaren plenament.

L'administració va escampar la ideologia del sistema, i per això –més enllà de les forces de control de l'ordre públic i de sotmetre els treballadors als interessos de la clas-

se empresarial— disposà de molts canals d'influència i coacció: l'ensenyament, la premsa (a Girona només es publicà un diari: el del partit), la ràdio, la pràctica del paternalisme, el lligam amb l'Església catòlica...

En la *Nueva España* dels anys considerats, el personal gestor fou vell i nou, en una proporció favorable als segons a mesura que avançaven els anys. Les persones amb antecedents polítics del temps de la dictadura de Primo de Rivera o els partits de dretes del temps republicà, però, no van ser poques. El gestor nou, més jove, feia part del bàndol guanyador de la Guerra. També, com a novetat rellevant, no podem deixar d'annotar la considerable presència de militars que exerciren funcions alienes a les de la milícia i envaïren càrrecs que normalment, en una situació democràtica, corresponen a civils.

Generalment, les carreres polítiques dels administradors de la cosa pública, limitades a l'àmbit de la demarcació (per bé que a partir de 1943 l'alcalde i el president de la Diputació van rebre per la mateixa condició el nomenament de procuradors a Corts), foren grises com la mateixa ciutat.

Tots els organismes, en un grau o en un altre, ajudaren a la submissió, a fomentar el culte a la jerarquia, la submissió política i econòmica, i contribuïren a la vigilància de la població. Foren, en canvi, força menys exigents en l'autocontrol i la transparència de la gestió, i per això la corrupció s'estengué a tots els estrats. Per bé que unes persones, a voltes, foren apartades o castigades per infringir la llei, d'altres, més ben situades, ho evitaren perquè —per alguna raó— tenien autoritat, i aquesta els havia estat conferida pel superior.

Bibliografia

- CLARA, Josep, *Girona sota el franquisme, 1939-1976*, Girona, Ajuntament i Diputació, 1991.
- CLARA, Josep, “Els governadors civils de franquisme a Catalunya. Notes sociològiques”, dins *L'època franquista*, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1989, p. 33-54.
- CLARA, Josep, *El personal polític de l'Ajuntament de Girona (1917-1987)*, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1987.
- CLARA, Josep, *El Partit Únic. La Falange i el Movimiento a Girona (1935-1977)*, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1999.
- CLARA, Josep, “Militarismo político y gobiernos civiles durante el franquismo”, dins *Anales de Historia Contemporánea*, 18 (2002), p. 451-468.
- CLARA, Josep, “Una excavació frustrada a la Jonquera. De quan el governador civil fou detingut pels militars (1950)”, dins *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 36 (2003), p. 217-227.
- CLARA, Josep, *Esclaus i peons de la Nueva España. Els Batallons de Treballadors a Catalunya (1939-1942)*, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 2007.
- La obra realizada por el Excmo. Ayuntamiento de la Inmortal Ciudad de Gerona después de la Liberación*, Girona, Ajuntament, 1945, 2 vols.
- MIRAMBELL, Enric, *Historia del Gobierno Civil de Girona*, Girona, Ministerio del Interior, 1992.
- NICOLÁS, María Encarna, *Instituciones murcianas en el franquismo (1939-1962)*, Múrcia, Editora Regional, 1982.
- PUIGDEBALL, Narcís, i altres, *Història de la Diputació de Girona*, Girona, Diputació, 1989.
- RIQUER, Borja de, i Joan B. CULLA, *El franquisme i transició*